

skalnem Podhalu“ je zbirka novel iz življenja poljskih „Goralov“ v Tatrah. Poljaki so nekdaj med vsemi Slovani najbolj gledali na zapad in sprejemali njegovo kulturo. V zadnjem času so pa izprevideli, da ni dovolj, ako imajo višji krogi visoko zahodno evropsko kulturo, ampak je treba imeti trdno podlago med ljudstvom, in so se vrgli z vso silo na študiranje ljudstva. Zbirajo se ljudski motivi in ornamenta, ljudske pravljice in pesmi, študira se poljska narodna umetnost, življenje, jezik. Z eno besedo: Poljska kultura se vrača spet k ljudstvu. Pojav tega stremljenja je tudi delo: „Na skalnem Podhalu“.

Tetmajer je morda največji moderni poljski pesnik in pisatelj. V prvem delu svojega slovstvenega delovanja je bila glavna struna njegove duše otožnost:

„Melanholijska, otožnost, dolgčas, hrepenenje vsebina so duše moje . . .“

Neprenehoma ga je mučilo „najstrašnejše izmed vseh vprašanj“: „Zakaj? Za koga živimo? Bolesti, trpljenje in žalost to naše za koga?“ V tem stanju je priklopela iz njegovih prsi obupna „himna na Nirvano“. V tej dobi je iskal v življenju, v ljubezni in tudi v narodi edino le pozabljenja svoje boli.

Pozneje je pa nastal v njegovi duši prelom in vrgel je na papir kot geslo daljšega življenja besede:

„Kaj sem, čeprav čustva vsa v duši človekovi ganem, a iskre božanstva mu v dušo ne kanem?“

Namesto dvoma, otožnosti, apatije do vsega, nastopa odslej v njegovih proizvodih čustvo sile, samozavesti, hrepenenja po boju in delovanju za ljudstvo. Na to izpremembo so brez dvoma v prvi vrsti vplivale Tatre in njihovi prebivalci. Ko je pričel študirati ljudstvo, se mu je odprl zmisel življenja. V tem nastroju in iz tega miljeja je napisal svoje najlepše delo: „Na skalnem Podhalu“. Namen svojega dela pove on sam v uvodu:

„Steber, na katerem se vse zida in na katerega se vse opira, je treba poznati do podlage in do kapitlja.“ In neke drugje: „Hotel sem pokazati, koliko se je mogoče približati kmečki domišljiji. Samo oni je v resnici sposoben pisati kmečke reči, kdor more tudi sam z lastnimi možgani misliti kot kmet, z lastnim srcem čutiti kot kmet. Ni dovolj kmeta opazovati, — treba je znati postati kmet.“

Izbrane novele iz te zbirke izidejo v „Leposlovni knjižnici“.

Dr. L. L.

Glasba.

V. zvezek mešanih in moških zborov. Uglasbil Jakob Aljaž. Cena 60 h. V Ljubljani, 1908. Založila Katoliška Bukvarna.

Z mladeniškim ognjem je začel prepevati naš gorrenjski škrjanček Aljaž, odkar ga je prijazna modrica Evterpa privabila iz nebotičnih višav in ga iztrgala čarobnemu kraljestvu gorskih vil. Kar smo že tuintam rekli, to držimo še danes: Skladbe Aljaževe so jasne, prozorne kot obrisi očaka Triglava, brez sentimentalnosti, krepkih, varnih, sigurnih korakov gredo svojo pot; nič izumetničenega niti v napevih, niti v harmoniji, nič prisiljenega: vse pošteno, pristno domače

blago. Zato jih pa naši zbori tudi kaj radi pojo. Seveda se pri obilem številu ne smemo čuditi, če se kaka skladba tudi dobi, ki je bolj vsakdanjega značaja, kjer se ponavljajo že večkrat obdelani motivi; toda v celoti je Aljaž zanimiva prikazen na našem glasbenem polju. Vsekako so njegove skladbe velike važnosti za naš glasbeni napredek. Nekatere tiskovne pomote si bo vsak pevovodja lahko sam popravil. — Katoliška Bukvarna je pričujočemu zvezku priložila „Stražnike“, krepak moški Aljažev zbor, ki ga slovenskim pevskim zborom in društvom tudi v večjem številu brezplačno oddaja.

Fr. Kimovec.

To in ono.

Ksav. Meškova „**Meditacija jesenskega večera**“, ki jo prinašamo v tej številki, je bila objavljena v češkem prevodu l. 1908. v 3. št. češke revije „Meditace“. Slovenski izvirnik, ki ga je gospod pisatelj poslal na razpolago našemu listu, smo priobčili tem rajši, ker revija „Meditace“ med Slovenci ni razširjena.

0909

Slovensko gledišče.

Slovensko gledišče stoji letos na drugem stališču kakor je stalo lani. Gospod Juvančič je smatral gledišče za kulturen zavod, ki ima za namen gojitev umetnosti, gospod Govékar se je pa postavil na čisto praktično stališče: gledišče je podjetje in vsak podjetnik mora skrbeti, da njegovo podjetje kolikor mogoče največ nese. Za njega je merodajen

predvsem finančni uspeh. Toda glavni vzrok, da je gledišče letos primeroma dobro obiskano in je v največ slučajih razprodano, so jesenske protinemiške demonstracije in bojkot nemškega gledišča.

Gotovo se je treba ozirati pri gledišču, ki materijelno nima za stalno zasiguranega obstanka, tudi na materijelno in finančno stanje, vendar bi ne smeli ti oziri biti izključno merodajni in najvišja direktiva za prireditve. Njegov namen bi moral biti: gojitev umetnosti v mejah, pripuščenih od financ.

Razumemo tudi, da tam, kjer se kultura dela skokoma, kakor pri nas, ni mogoče imeti enostavnega načrta in ne more vse biti razvito po kakšnem enotnem načelu, toda nekoliko več sistema bi pa že lahko bilo pri našem gledišču in vsaj v glavnih obrisih neki enoten načrt. Včasih naredi popolnoma vtisk, da je za uprizoritev kakšnega komada bila odločilna edinole igra usode.

Naše gledišče, ne more stati na izključno umetniški višini. Ni tudi treba, da bi bilo izključno kupčijsko podjetje. Po našem mnenju bi slovensko gledišče v Ljubljani moralo biti ljudsko gledišče v polnem pomenu besede, središče in ognjišče naših številnih gledišč po deželi, ki bi od njega dobivala življenja in se po njem uzorovala. Ako mora dežela plačati za gledišče, mora tudi gledišče biti v prid vsej deželi in ne samo majhnemu drobcu naroda.

V zadnjem mesecu so se v gledišču deloma ponavljale, deloma nanovo igrane sledeče drame, opere in operete: *Mati*, *Faust*, *Veleturist*, *Zrinjski*, *Prodana nevesta*, *Giroflé-Giroflá*, *Simona*, *Butterfly*, *Legijonarji*, *Carmen*, *Zaklad*, *Werther*.

Kar zadeva *Fausta*, bi bilo sploh vprašanje, če ga kaže uprizoriti na odru. Goethejev *Faust* je pisan, da se čita, ne pa, da se vidi na odru. Vse dramatizacije velikih umotvorov, n. pr. *Vstajenje*, *Quo vadis*, *Ben Hur* itd. so bolj ali manj ponesrečene. Imamo samo nekaj posameznih slik, brez celotnega vtiska. Tudi pri *Faustu* se, če se postavi na oder, izgubi večinoma krasota misli, zatare se logični razvoj dejanja. Vsega *Fausta* je nemogoče uprizoriti, torej se vzame nekaj posameznih slik, ki ne naredo več celotnega vtiska. Vzel se je samo prvi del, a iz tega tudi še samo nekaj slik. Kdor ni poprej študiral Goethejevega *Fausta*, ni razumel ničesar. Izpustil se je na primer tako lepi in značilni prizor pred mestnimi vratmi, ko hite ljudje iz mesta in se pogovarjajo o tem, kar je komu na srcu. Zato se je pa mučno na dolgo razpredel ostudni prizor v *Auerbachovi kleti* in slednjič radi večjega efekta zaključil tako, da se pijani dijaki primejo drug drugega za svoje rdeče nosove in tako kažejo ljudstvu. Galerijsko občinstvo je dalo svoji kulturi jako slabo izpričevalo, ko je ploskalo taki nagnusnosti. In vendar so ravno take vrste prizori za neke vrste ljudi najbolj efektni! To je žalostno in sramotno! Podobno gorostasen je prizor v *Jetnišnici*, iz operete *„Netopir“*. *Jetniški nadzornik* se drži za glavo in kriči neprenehoma: „Ta prekleti šampanjec!“ Po sobi se pa opoteka *jetniški paznik* ves pijan in kriči: „Ta prekleta Zalaznikova slivovka!“ In ta grdi prizor se vleče strašno dolgo, da je za nekoliko estetično čutečega gledalca huda muka vzdržati na sedežu. Ako bi se kje v privatnem krogu dogodil tak prizor, bi se gotovo vsaka dama, ki ima kaj čuta za dostojnost, odstranila. Ali ni pravzaprav žalitev za naše ženstvo, da se mu drzne pokazati take nastope?

Splohi se kaže na gledišču veliko preveč surovosti, katere je, žalibog, že itak preveč med našim ljudstvom. Pijančevanje, pretepavanje, preklinjevanje itd. gotovo ne spada h kulturi. Ako dežela žrtvuje za gledišče, žrtvuje le, ker vidi v njem kulturni zavod. Za špekulativno podjetje ne more in ne sme žrtvovati ljudskega denarja.

Meškova *„Mati“* se je doslej enkrat ponovila. Ta drama je v slovstvenem oziru gotovo lepa in tendenca je simpatična, toda za igralce je jako nevhvaležna, ker razen stare vaške klepetulje, katero je izvrstno pogodila g. Bukšekova — slične vloge so menda njena specialiteta —, ni v vsej drami nobene vloge, v katero bi igralec mogel vdahniti nekaj življenja in ji ustvariti konkretno obliko. Gospod *Dragutinovič* se je trudil, da bi markiral starega župnika, a se ni dalo mnogo narediti, gospa *Dragutinovičeva* je pa menda obupala nad svojo vlogo.

Skoda, da pozna g. Meško premalo tehniko gledišča.

Finžgarjev „Divji lovec“ se je igral pred Božičem menda v našem gledišču letos že drugič, a je bilo gledišče še vedno dobro obiskano. Igra sicer nima nobene bolj globoke misli in ima edini namen, pokazati občinstvu nekaj gorenjskih tipov; vendar se ni nobena naša domača igra pri nas tako

hitro in močno udomačila kakor *„Divji lovec“*. Gospodu *Finžgarju* se mora priznati zasluga, da je ž njo dokazal, da je mogoče nastopiti v našem gledišču v duhu zdravega, krepkega ljudskega realizma brez vsakih surovih primeskov. Seveda niso bili naši Gorenjci v gledišču popolnoma podobni živim. Od igralca, ki nikdar ni videl našega ljudstva, bi bilo tudi težko zahtevati, da bi popolnoma zadel ljudski tip, toda naši so bili pa vendarle in občinstvu so ugajali.

V *„Faustu“* je dal *Dragutinovič* *Mefista* čisto po svoje; nekateri so mnenja, da preveč po človeško. Toda hudobnega duha ni mogoče spraviti na oder v lastni postavi, kot „duha, ki zanikava vprek“, ampak ga je treba obleči v človeško obleko. Gospa *Boršnikova* se je v vlogi *Marjetice* seveda čutila v svojem elementu, gospa *Dragutinovičeva* je pa s svojim koketiranjem z vragom *Mefistom-Dragutinovičem* vzbudila mnogo smeha.

V *„Simoni“* — vsebina te drame je vzeta iz *Champlovega* romana *„Mož Simone“*, ki je izšel v *„Leposlovni knjižnici“* — je igrala gospodična *Winterova* naslovno vlogo. Gospodična *Winterova* je mlada, talentirana sentimentalna ljubimka, katere čaka še lepa prihodnost. Gospodična *Winterova* je nastopila prvič v naslovni vlogi igre *„Enkrat je bil . . .“* Toda takrat ni našla toliko priznanja, kot bi zaslužila, ker je igra propadla — pa brez njene krivde. Obratno se nam zdi, da, ako bi takrat tudi drugi igralci, zlasti *cigan-Nučič*, drugače vzeli svoje vloge, približno tako kot je ona svojo, bi igra uspela. Toda čutil se je vezanega na tekst. Vsebinska dotična igra je nakratko sledeča: *Danski kraljevič* snubi *ilirsko kraljično (Winterovo)*, ki mu odreče. Nato se pa preobleče *kraljevič* v *cigana*, zalezuje *kraljično* povsod, povzroči, da jo oče spodi z doma, *cigan* jo vzame s seboj, ravna ž njo nad vse pojme surovo, slednjič se pa le res zaljubi v surovega *cigana*, ki se slednjič izkaže kot prej zavrženi *danski princ*. Slabost igre tiči v psihološki nemožljivosti, da bi se ponosna *kraljična* zaljubila v tako surovega *cigana*. Ni motivacije, — ako ne stojimo morda na stališču, da kolikor bolj surovo se z ženo ravna, toliko boljša je, torej nauk možem, naj pretepajo žene! Ako bi pa *cigan* igral drugače, manj surovo, bi bilo čisto lepo motivirano, da *kraljična* zavrže *princa*, ker ga je premalo poznala, in vzame *cigana*, v katerem je polagoma odkrila toliko simpatičnih svojstev. Sicer pa dela vtisk, da se je priredila ta igra, ker se je mislilo, da bo vlekkel prizor, ko se *kraljična* slači in vleže spat in se priplazi v njeno sobico *cigan* in vleže k nji. Gotovo bi se lahko našlo kaj boljšega.

V *„Simoni“* je gospa *Boršnikova* v *Lady Eleanor* pokazala, da zna izborno karakterizovati; njena smrt v četrtem dejanju je bila mojstrsko igrana. Tudi ostali igralci so se potrudili. Izboren je bil *Toplak* kot odvetnik.

Opereta *Giroflé-Giroflá* ni imela uspeha, kakor druge operete letošnje sezone. Je pač že nekoliko prestara za današnji okus. Igrala se je drugače dobro. Gospod *Povh* je bil v vlogi zamorskega poglavarja *Murzuka* izboren, samo včasih je nekoliko pretiraval, n. pr. ko je podil *kralja*, ki je gledal skozi zaveso. Gospodična *Hadrbolecova* je izvršila svojo vlogo izvrstno in energična stara *kraljica* — gospa *Dragutinovičeva* — je izzvala mnogo smeha.

Ponavljala se je *Zajčeva* opera *„Zrinjski“*, katere edina vrlina tiči v njeni patrijotični tendenci. Pustimo, naj se naslaja naše občinstvo ob zvokih pesmi *„U boj, u boj!“*. Da je občinstvu kljub raznim pomanjkljivostim ugajala, se razvidi iz tega, da je bila vedno dobro obiskana. Zadnjič se je ponavljala na čast slovenskim deželnim poslancem, ki so jo pa jako maloštevilno počastili s svojim obiskom. Menda jih poceni hrvaški patrijotizem nič posebno ne vleče.

V torek, dne 26. prosinca, se je igrala prvič v našem gledišču drama „Zaklad“, spisal Ksaverij Andrejev (g. Puhar, mizarški pomočnik v Ljubljani), ki je izšla v „Dom in Svetu“. Igrala se je izborno, gospodična Winterova se je v naslovni vlogi izkazala, kot resnična umetnica, gospod Dragutinovič in gospod Danilo sta istotako zaslužila popolno priznanje, igra sama sicer ni v literarnem oziru bogve kaj posebnega, zlasti ji manjka izvirnosti, toda je dramatična. Toda, dasiravno je bila to izvirna noviteta in sama na sebi ne slaba stvar, je bil vendar obisk primeroma silno slab. Naše občinstvo ljubi pač le burke in operete!

Ponavljala se je tudi opera „Carmen“ in opereta „Butterfly“ z gospo Nordgartovo v naslovnih vlogah. Carmen je svetovnoznana opera, o kateri ni treba nič pisati in gospica Nordgartova si je pri našem občinstvu že ustvarila najboljše mnenje o svojih zmožnostih.

Massenetova opera „Werther“, ki se je pela v našem gledišču prvič v četrtek 28. januarja, je zopet dala priliko naši primadoni Šipankovi, da pokaže svoje zmožnosti, katere smo spoznali že iz „Dalile“ in iz „Prodane neveste“. Krasni glas gospodične Šipankove, čista modulacija in jasni izgovor je tudi ta večer briljiral. Toda gospodična Šipankova ne poje samo svoje partije, ona jo tudi igra, kar zasluži še posebno priznanje. Vživela se je v Lotto in jo je dala tako, da bi na največjih odrih imela popolen uspeh. Želeti bi le bilo, da bi se gospodična Šipankova aklimatizovala na našem odru.

Načeloma je naše mnenje v zadevi gledišča tako: Gledišče v Ljubljani mora biti in mora ostati, tudi, če je treba zanj žrtvovati. Vsak igralec in sploh vse glediško osonce mora imeti tako gmočno in socialno stališče, da se bo lahko z vneto in z ljubeznijo oddalo stvari — umetnosti. Ako pa narod žrtvuje za gledišče, ima pravico zahtevati, da bo gledišče zares gojilo le kulturo in umetnost. V naših ocenah bomo pa hivalili, kar je dobrega, in brezozirno grajali napake, da ne bo glediški umetnik prisiljen služiti nizkim in surovim instinktom klake, da si izzove priznanje.

Priznati je tudi treba, da imajo pri nas glediški umetniki manj ugodno stališče, kot ponavadi drugje. Isti igralec mora nastopati zdaj v drami, zdaj v operi ali opereti, mora igrati enkrat komično, drugič sentimentalno vlogo. Poleg tega ima pred sabo glediško večinoma malo izobraženo občinstvo in mora živeti v tujem milieu-ju. Dr. L. L.

1880

Ph. dr. Jan Kvičala. V Potštinu na Češkem je nagloma umrl dvorni svetovalec prof. dr. Jan Kvičala, češki filolog in politik; z njim je pa isti dan umrla tudi njegova soproga Marija. Oba sta doživela 74 let. Prof. Kvičala je bil diabetik, njegova gospa soproga je imela srčno hibo. Prof. Kvičala je študiral v Pragi in pozneje v Brnu, kjer je spisal prvi večji spis, ki je vzbudil občno pozornost strokovnjakov. L. 1859. je bil docent na praški univerzi in istega leta je bil izredni, pozneje pa redni profesor klasične filologije. L. 1880. je bil izvoljen za poslanca v državni zbor, od l. 1883. do l. 1896. je bil član deželne odbora. V devetdesetih letih je Kvičala izdelal načrt zakona, po katerem bi se smeli sprejemati otroci samo v tiste šole, katerih učni jezik jim je popolnoma znan. (Lex Kvičala.) Ta zakonski načrt pa ni bil sprejet radi velikega odpora Nemcev. Tudi v klasični filologiji si je Kvičala pridobil veliko zaslug. Književno je sodeloval pri izdajanju „Bibliotéky klassiků řeckých a římských“, pri časopisih „Krok“, „Musejnik“, „Časopis pro rakovská gymnasia“ in pa pri „Naučnem Slovníku“.

Naše slike.

Paolo Veronese je veliki beneški kolorist, komponist patetičnih in impozantnih prizorov. Tak se nam kaže tudi v naši sliki (str. 51.), katere izvirnik je v Rimu.

Na hribovsko podružnico nas popelje H. Smrekar. (Str. 56.) Cerkvenik gre v stolp, da pozvoni. Visoko na gori stoji cerkva, daleč vidna iz dolin in glas hribovskega zvona brni prosto čez hrib in dol.

Tiber. (Str. 59.) Na Kapitoliju v Rimu je svetovnoznana zbirka starorimskih umetnin. Na dvorišču je položen kip Tibra, ki nam kaže poosebljeno reko v podobi starca, zložno ležečega med kamnitimi okraski, kakor se reka mirno vije med bregovi.

G. Martin Bizjak je modeliral dva doprsna kipa: Gregorčiča in Trdine, katerih sliki prinašamo. (Str. 76. in 77.)

Grozni potres v južni Italiji. Strašni potres v Siciliji dne 28. in 29. decembra prošlega leta je pretresel ves svet; z grozo, kajti ta nesreča, ki je zadela Italijo sedaj, je morda največja izmed vseh, ki jih je zabeležila zgodovina. Zemeljsko ogrožje ni nikdar popolnoma mirno, podzemski moči snujejo in iščejo ravnotežja, in včasih njih orjaška sila potrese tudi trdo zemsko skorjo, na kateri je slabotni človek postavil svoja bivališča. Velikanske katastrofe so se gotovo že vršile na zemski površini, preden je dobila sedanjo obliko, v daljnih krajih, nam neznanu, so bile tudi v zgodovinskem času še velike nesreče, a izmed vseh potresnih katastrof, kar jih poznamo, je največja strašna nesreča, ki je uničila cvetoča mesta na krasni sicilski obali.

Sicilija je starodavna kolonija in eden najzgodnejših sedežev evropske omike. Največji starodavni pesniki so opevali krasne kraje, ki jih je zdaj uničil potres v nekaj trenutkih. Kalabrijsko in sicilsko obrežje je po svojem postanku mlajše starosti. Tam, kjer zdaj valuje Tirensko morje, je bila nekdanj suha zemlja, ki se je polagoma nžala pod morskob globino. Liparski ognjeniki kot majhni otočiči še gledajo iz morja. Ves ta svet med dvema orjaškima ognjenikoma — med Vezuvom in med Etno — ni našel še miru, in že večkrat so hudi potresi tod razsajali. Živalno in vedno nadepolno italijansko ljudstvo je pa živelo brezskrbno dalje na tej zemlji, ki je edina po svojih prirodnih krasotah, po izredni rodovitnosti in blagem, čarobnem obnebjvu. Saj je bila Sicilija v starih časih žitnica rimskega cesarstva in danes se izvažajo od tam po vsem svetu najokusnejše južno sadje.

Udarec, ki je prišel nad nesrečno pokrajino koncem lanskega leta, je bil pa uničevalen. Mesina je bilo mesto s 160.000 prebivalci. Strašen potresni sunek je večino prebivalstva našel v spanju. Hiše so se porušile nad nesrečnimi žrtvami in jih pokopale pod razvalinami. Hkrati je pa zašumelo morje in ogromen val se je dvignil, ki je zagrnil velik del obrežja. Voda je prihrumela s tako silo, da je razbila in potopila ladje, in ko je odtekla, je potegnila za seboj in potopila mnogo ljudi. V nekaj trenutkih je bilo uničeno vse mesto, večina prebivalstva mrtva ali težko ranjena pokopana v razvalinah, ostali so si komaj rešili golo življenje in so v smrtnem strahu bežali v zimsko noč, da se rešijo.

Ista usoda je zadela z Mesino vred celo vrsto manjših mest in vasi kakor tudi Reggio di Calabria na nasprotni strani morske ožine. Poročila, ki jih prinašajo dnevnikarji iz nesrečnih krajev, napolnjujejo ves svet s sočutjem in mnogo milijonov kron znašajo že darovi, ki so se nabrali za ponesrečence po raznih deželah. Naše slike nam predstavljajo nekaj prizorov iz prizadetih krajev.

